

Bicicleta i càmera en mà: Valentí Fargnoli a l'Arxiu Mas

La història de l'Arxiu Mas és una història escrita pel seu fundador i per tots aquells professionals que, mitjançant una vinculació laboral directa amb l'establiment, van fer possible la creació d'un inventari sobre una Espanya artística que generacions i generacions d'historiadors de l'art, però també profans en la matèria, van tenir gravada a la retina. Un d'aquests professionals és, sens dubte, Valentí Fargnoli.

Text > CARMEN PERROTTA, historiadora de l'art i doctora per la Universitat de Barcelona

Quan l'any 1901 Adolf Mas va fundar el seu primer establiment de venda de material fotogràfic potser no s'imaginava que una dècada més tard es convertiria en un referent del sector de la fotografia de patrimoni i que es trobaria liderant un ampli equip de fotògrafs propis i delegats. La història de l'emblemàtic Arxiu Mas, nascut d'Heliu i crescut com a Estudi de Fotografia A. Mas, arrenca quan el solsoní Adolf Mas i Ginestà (1860-1936) va decidir canviar de professió i passar de procurador dels tribunals a fotògraf. No sabem en quin estudi o sota les ensenyances de quin autor va començar la seva segona vida professional (atès que ell mateix no proporciona aquesta informació a les entrevistes publicades als diaris de l'època), però per als que ens dediquem a estudiar la seva figura queda palès que, a més de ser un excel·lent fotògraf, era un bon home de negocis amb una visió de futur sorprenent. Si fins a l'any 1915 la gestió de les campanyes fotogràfiques s'havia dut a terme gràcies a la seva pròpia activitat i a la del seu fill Pelai Mas i Castañeda (1891-1954), a partir d'aquesta data el nomenament de l'estudi com a establiment oficial del *Repertori iconogràfic d'Espanya* (projecte documental adscrit a la que finalment va ser l'Ex-

posició Internacional de Barcelona de 1929) va conduir a la necessitat d'ampliar l'equip de fotògrafs per tal de dur a terme els diferents repertoris regionals d'una forma àgil. D'aquesta manera, als professionals que formaven part de la plantilla de l'establiment s'hi afegiren altres fotògrafs que ja tenien estudi propi o l'experiència necessària per al bon èxit de l'encàrrec.

Professional acreditat a la província
L'aparició oficial de Valentí Fargnoli a la documentació interna de l'establiment correspon concretament a l'any 1918, moment en el qual s'inicien gran part de les expedicions vinculades al projecte expositiu del 1929. El gironí entrava, així, a formar part del grup de professionals acreditats per cobrir diferents àmbits geogràfics peninsulars, i es va identificar com el fotògraf «delegat C» per a la província de Girona. Què volia dir ser delegat de Mas i a quines obligacions havia de respondre Fargnoli? En el moment de comprometre's amb l'estudi barceloní, les obligacions acceptades pel fotògraf es van recollir en un document estàndard, signat per tots els fotògrafs externs, en què s'exigia una producció mensual de 350 negatius, que s'havien d'entregar a l'establiment degudament revelats i amb la corresponent documentació textual. Al compromís material, lligat a la producció d'imatges, s'hi afegia el «deure moral», que incloïa des de comunicar setmanalment les rutes realitzades fins a reportar detalladament les despeses sorgides en el marc de l'encàrrec. En relació amb aquests aspectes econòmics, els registres de

>> Logotip oficial del Repertori iconogràfic d'Espanya. (Font: INSTITUT AMATLLER D'ART HISPÀNIC. ARXIU MAS.)

>> Tapís de la creació de la catedral de Girona, 1919 (clixé B-377). (Font: INSTITUT AMATLLER D'ART HISPÀNIC)

comptes en què es desglossen els pagaments dels empleats de l'estudi de Mas no inclouen Fargnoli, atès que mai va formar part de la plantilla fixa de l'Arxiu, però sí que el trobem esmentat a la documentació comptable produïda en el marc del citat projecte catalogràfic. L'informe econòmic presentat a finals de 1918 feia referència, de fet, a una despesa total de 386,26 pessetes per a la realització de 515 plaques de la zona de Girona i unes 426,25 pessetes relatives a altres qüestions lligades a les excursions dutes a terme en aquest territori.

Gràcies a la documentació comptable del bienni 1918-1919 sabem que per anar de Girona a Besalú i dinar en aquesta última localitat el fotògraf va gastar-se 4 pessetes, o que la propina deixada al sagristà de la catedral de Girona, probablement necessària per documentar amb llibertat els béns catedralicis, va ser de 10 pessetes. De les peces documentades a la catedral se'n pot fer una llarga llista, en la qual destaquen, per exemple, les del seu tresor, a les quals es van destinar qua-

tre caixes de negatius. D'una d'aquestes peces, el *Tapís de la creació*, en el marc d'una carta enviada a Mas el 30 de juny de 1919, Fargnoli relatava com les necessitats pràctiques, sorgides a l'hora de documentar-la, havien generat una situació incòmoda: «després de haver vingut el Sr. Folc y Torres que a fi de enllestir depressa el Tapís de la Creació va despenjarlo sense permís del Canonge Ayarre y Cabildo, lo cual se'ls va posar molt malament, y jo mo he tingut de menjar».

Documentació i beneficis

La documentació interna de l'Arxiu Mas és primordial per saber què va documentar Fargnoli, com ho va documentar, amb quins materials i quins beneficis econòmics extra va rebre en el marc de l'encàrrec. Sabem, per exemple, que des de l'Arxiu es va decidir concedir-li «en concepte de sou i premi pesetas 0,75 per cada negatiu que hagi degudament revelat».

A partir de febrer de 1923, data en la qual se li entreguen «pesetas =225= en concepte de premi pels clixés fets

La documentació interna de l'Arxiu Mas és primordial per saber què va documentar Fargnoli

a la província de Girona», sembla que la relació laboral amb l'Arxiu Mas va perdre vigència, atès que no trobem en la documentació cap notícia del fotògraf fins a 1932, any en el qual se li van sol·licitar uns negatius del sepulcre del general Álvarez de Castro de l'església de Sant Feliu de Girona, pagats a 5 pessetes cada un. Aquest últim encàrrec apareix desvinculat, com és lògic per la data, del projecte del *Repertori*, origen, com hem assenyalat, de la relació laboral amb l'establiment fotogràfic barceloní.

Si en el cas d'altres delegats, com per exemple Nicolás Montes, de Saragossa, sabem, gràcies a la correspondència mantinguda per Adolf Mas amb el seu fill Pelai, com s'arriba a la seva contractació, en el cas de Fargnoli els motius no queden per escrit. És evident que el seu estatus de fotògraf ambulat, que el fa molt bon coneixedor de l'entramat territorial de les comarques gironines, sens dubte va jugar a favor seu. D'altra banda, Fargnoli es dedicava professionalment a la fotografia des de l'any 1912, un fet força rellevant, atès que l'empresa buscava professionals capaços de produir imatges de qualitat mitjançant un domini òptim de la tècnica. És possible que Fargnoli considerés el fet de ser delegat oficial de Mas com la gran ocasió de la seva vida. Dels fons econòmics posats al seu abast per fer possible l'exploració profunda del territori que se li havia assignat, en va treure un doble profit. És a dir, mentre produïa clixés per a Adolf Mas i el projecte del *Repertori*, es dedicava a generar un inventari paral·lel que li va servir per incrementar el seu propi fons comercial. Aquest fet queda patent, per exemple, en les fotografies en què apareix l'Àliga de la processó de Corpus de Girona o la processó de Sant Sixt i Sant Hou de Celrà, incorporades al fons de la Diputació de Girona (INSPAI) i a l'Institut Amatller d'Art Hispànic (clixés C-27918 i C-27790). La presèn-

>> Àliga de les festes de Corpus. Girona, 1919 (clixé C-27918). (Font: INSTITUT AMATLLER D'ART HISPÀNIC)

>> Pasturant. Sant Jordi Desvalls, 1918 (clixé C-26285). (Font: INSTITUT AMATLLER D'ART HISPÀNIC)

cia humana i les seves expressions, l'entorn, les figures inanimades..., tot coincideix en les diferents preses fotogràfiques; el que canvia només és el punt de vista, però l'espectador, en el cas dels exemples citats, percep clarament que està observant dos fragments visuals del mateix instant.

Pel que fa al contingut icònic del material encarregat a Fagnoli, la gran majoria de les imatges fan referència, com és lògic, al patrimoni historicoartístic i etnoantropològic, atès que la construcció d'un repertori identitari exigia recollir imatges capaces de fer visible «l'aura cultural» del territori.

Territori bucòlic, folklore ancestral

Encara que la importància del treball

dut a terme pel fotògraf resideixi en el gran inventari patrimonial, gràcies al qual coneixem d'una manera detallada els béns d'interès de l'àmbit gironí de finals dels anys deu, entre les preses més interessants consten aquelles que ens dibuixen (fotogràficament) un territori bucòlic i un folklore quasi ancestral. Aquestes fotografies ens permeten imaginar com el fotògraf, muntat en una bicicleta (tal com se'n relata a la correspondència), captava amb la seva càmera escenes de la vida quotidiana tan dignes com els altars d'esglésies i ermites; unes escenes que mereixien formar part d'un repertori iconogràfic on les tradicions i els oficis també havien de tenir cabuda. En fotografies com aquestes, la vista de

l'observador penetra entre els participants del ball de cavallets de Sant Feliu de Pallerols de l'any 1919, passa al voltant dels serradors de Maçanet de la Selva i es queda parada, allunyada però atenta, davant de les delicades escenes campestres. Les fotografies en què el bestiar corona paisatges desolats, poblats només per pastors i pagesos, evocuen escenes pintades per autors de l'Escola d'Olot o pels *macchiaioli* italians. És possible que Fagnoli no conegués amb profunditat l'obra d'autors com Joaquim Vayreda (i menys d'altres com Jean-François Millet o Silvestro Lega), però aquella mateixa natura apaïmada, càlida i silenciosa és la que podem contemplar en algunes de les seves fotografies entregades a Adolf Mas com a part del *Repertori iconogràfic d'Espanya*. Una natura mil·lenària, densa de vivències, tal com l'havien vista els pintors paisatgistes, és capturada per la càmera de Fagnoli i convertida en fitxes de consulta d'un dels arxius més importants d'Europa sobre patrimoni espanyol.

Entre capitells, relleus, esglésies, retaules medievals, casalles i candelers, Valentí Fagnoli va captar l'essència de la vida rural, tan profunda i llunyana, i la va situar entre processons i festes com a part de l'entramat al·legòric de la vida a les comarques gironines ara fa cent anys.

Què hauria estat d'aquest inventari fotogràfic si Adolf Mas l'hagués encarregat a un altre fotògraf? No ho sabrem mai. És possible que, en línies generals, no hagués variat gaire, perquè al cap i a la fi el paisatge cultural, el patrimoni en si mateix i els experts en la matèria haurien delimitat d'una manera molt semblant el mapa dels subjectes a documentar. Del que no podríem gaudir, o en gaudiríem d'una altra manera, és d'aquest punt de vista tan particular que humanitza profundament els tipus inscrits en el món rural. Davant la fotografia d'una pagesa de Sant Jordi Desvalls, que podria ser la mateixa que va retratar a Canet d'Adri o a Sant Medir, l'espectador percep la duresa i, a la vegada, la dignitat del seu estatus. Aquesta dignificació, reconeguda i expressada pel fotògraf, fa que els nivells conceptuals entre patrimoni artístic i cultura popular s'acabin igualant per formar un inventari iconogràfic unitari.